

5.2.5 (08.00.14) Мировая экономика

5.2.5 Иқтисодӣғи ҷаҳонӣ

5.2.5 World Economy

УДК 339.91

DOI10.24412/2411-1945-2022-2-119-127

**МАВҚЕИ СОЗМОНИ
УМУМИҶАҲОНИИ САВДО ДАР
САМТИ ИНКИШОФИ САВДОИ
ХОРИҶИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

Батуров Хуршед Дадоджанович, н.и.и.,
дотсенти кафедраи иқтисоди ҷаҳонии
ДДҲБСТ; **Аминов Дадохон Ғайбуллоевич**,
н.и.и., дотсенти кафедраи иқтисоди ҷаҳонии
ДДҲБСТ, (Тоҷикистон, Хуҷанд)

**МЕСТО ВСЕМИРНОЙ ТОРГОВОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ В РАЗВИТИИ
ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ РЕСПУБЛИКИ
ТАДЖИКИСТАН**

Батуров Хуршед Дадоджанович, канд. экон.
наук, доцент кафедры мировой экономики
ТГУПБП; **Аминов Дадохон Ғайбуллоевич**, канд.
экон. наук, доцент кафедры мировой экономики
ТГУПБП (Таджикистан, Худжанд)

**THE PLACE OF THE WORLD
TRADE ORGANIZATION IN THE
DEVELOPMENT OF FOREIGN TRADE
IN THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN**

Baturov Khurshed Dadojanovich, candidate of the
sciences of economics, Associate Professor of the
department of world economy under the TSULBP;
Aminov Dadokhon Gaybulloevich, candidate of the
sciences of economics, Associate Professor of the
department of world economy under the TSULBP,
(Tajikistan, Khujand) **E-MAIL: hurshed-
68@mail.ru;**

Калидвожаҳо: Созмони умумиҷаҳонии савдо (СВС), рақобатпазирӣ, ҳимояи истеҳсолкунандагони ватанӣ, боҷҳои гумрукӣ, иқтисодиёти миллӣ, фаъолияти иқтисоди хориҷӣ

Нақши Созмони умумиҷаҳонии савдо дар руиди иқтисоди Тоҷикистон мавриди баррасӣ қарор дода шудааст. Муайян карда шудааст, ки узвият дар СВС барои Ҷумҳурии Тоҷикистон иқдоми бузурге дар роҳи ташиқули иқтисодиёти рақобатпазирӣ сатҳи байналмилалӣ гардид. Дохил гардидан ба ин созмони бонуфузи байналмилалӣ ба беҳтаршавии муҳити тиҷоратӣ, руиди иқтисодии содироти давлат, рақобатпазирӣ саноати ватанӣ дар муҳити тиҷоратӣ, вуъати ҳамкориҳои давлат бо баҳши хусусӣ, мутобикгардонии қонунгузори мамлакат ба меъёрҳои байналмилалӣ мусоидат менамояд. Омӯзиши ва тадқиқи ҳамаҷонибаи раванди ворид шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Созмони умумиҷаҳонии савдо, таъсири ин ташиқулот ба муносибатҳои тиҷоратӣ иқтисодии ҷумҳурӣ ва мавқеи он дар танзими тарифҳои гумрукии фаъолияти иқтисоди хориҷӣ сураат гирифтааст.

Ключевые слова: Всемирная торговая организация (ВТО), конкурентоспособность, таможенная пошлина, защита отечественных производителей, национальная экономика, внешнеэкономическая деятельность

Рассматривается роль Всемирной организации в развитии экономики Таджикистана. Отмечается, что членство в ВТО стало важным шагом для Республики Таджикистан в построении конкурентоспособной экономики международного уровня. Вступление в эту влиятельную международную организацию будет способствовать улучшению бизнес-среды, развитию экспортного потенциала страны, повышению конкурентоспособности отечественной промышленности в бизнес-среде, расширению

государственно-частного партнерства, гармонизации законодательства в соответствии с международными стандартами. Проведено всестороннее изучение процесса вступления Республики Таджикистан во Всемирную торговую организацию, выявлено влияние этой организации на торгово-экономические отношения страны и ее место в тарифно-таможенном регулировании внешнеэкономической деятельности.

Keywords: World Trade Organization (WTO), competitiveness, customs duties, protection of domestic producers, national economy, foreign economic activity

The article dwells on the role of the World Trade Organization in the development of Tajikistan's economy. It is noted that membership in the WTO has become a major step for the Republic of Tajikistan in building a competitive international economy. Joining to this influential international organization will contribute to improvement of business environment, development of the country's export potential, competitiveness of domestic industry in business environment, expansion of public-private partnerships, harmonization of the country's legislation in pursuance with international standards. A comprehensive study of the process of Tajikistan Republic entry into to the World Trade Organization has been conducted, and the impact of this organization on trade and economic relations of the country and its position in the tariff and customs regulation of foreign economic activity has been identified.

Доҳил шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Созмони умумиҷаҳонии савдо зарурати замонавӣ ва омилҳои мусбатҳои тараққиёти иқтисодӣ миллии мебошад. Пеш аз ҳама, ба сафи СУС ворид шудани мамлакат аломатҳои эътирофгардидани иқтисодӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ва суръати баланди инкишофи он аз ҷониби мутахассисони Созмон мебошад. Ақнун Ҷумҳурии мо метавонад ба дараҷаи баланди савдои беруна расида, мисли дигар мамлакатҳои пешрафтаи аъзои Созмон, савдои молу хидматро бо онҳо ташкил намояд. Ҳамчунин узвият дар СУС ба боз ҳам васеатар ва пурқувват намудани равандиҳамгироии корхонаҳо ва сохторҳои соҳибқориҳои ватанӣ ба иқтисодиёти ҷаҳонӣ имконият медиҳад.

Воридгардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба СУС натиҷаи раванди дурударозу мураккаби мувофиқгардонии шароити воқеии иқтисодӣ ва қоидаҳои қонунҳои амалкунандаи фаъолияти гумрукӣ ва сохторҳои он ба талаботи СУС мебошад.

Дар шароити суръатафзоии раванди Ҷаҳонишавӣ ва фаромиллалашавии истехсолоти зарурати танзими самараноки фаъолияти савдои хориҷӣ, ки аз тарафи субъектҳои иқтисодӣ минтақавӣ амалӣ карда мешавад, пешомада, нақш ва аҳамияти Созишномаи кулли оид ба тарифҳо ва савдо, ки баъдан ба СУС мубаддал гардид, беш аз пеш зиёд мешавад.

Асоси фаъолияти Созмонро афзалиятҳои муқоисавии мамлакатҳо, ки аз ҷониби классикони назарияи иқтисодӣ таҳлил ва пешниҳод шуда буд, ташкил мекунад.

Фаъолияти Созмон дар асоси қоидаҳои (принсипҳои), ки борҳои барқарории худро тасдиқ кардаанд, ташкил карда мешавад. Аз ҷумла:

1. Баробархуқиқонамаи аъзоён, ки маънои он додани реҷаи мусоидати пурра барои савдо баҳамаи мамлакатҳои аъзои Созмон мебошад. Дар амал агар мамлакате, ки ба яке аз аъзои Созмон имтиёзи савдои диҳад ва ё содиротро воридотро аз бочситонӣ озод намояд, чунин имтиёз баҳамаи мамлакатҳои аъзо ба тарзи автоматикӣ қорӣ мешавад.
2. Ба эътибор гирифтани манфиатҳои тарафайн қоидаи асосӣ буда, мамлакатҳо барои даст намудани маблағи бочҳои гумрукӣ, ё тамоман аз байн бурдани онҳо ҳаракат менамоянд, инчунин муаммоҳои ғайритарифии ба танзим даровардани робитаҳои содиротию воридотро тамоман истифода намебаранд.
3. Шаффофии муносибатҳои тижорати хориҷии аъзои Созмон, ки тавассути бо таври қушоду расман ҷоп кардани натиҷаи савдо ва пешкаш намудани маълумоти пурра ба онҳо таъмин карда мешавад.

Дар Созмон нақши муҳими давлатҳои мутараққии Аврупою Амрико ва Ҷопон, дар даҳсолаи охир бошад, Ҷумҳурии Мардумии Чин, Сингапур, Корея, Ганконг ва дигарҳо мебошанд, зеро онҳо

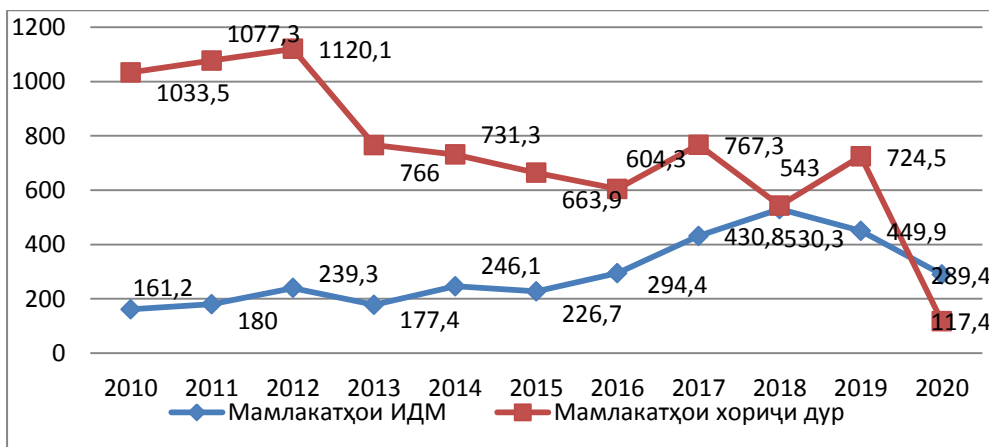
қисми асосии хароҷоти ин ташкилотро ба дӯш доранд. Қайд бояд кард, ки азҳисоби узвухаққиати онҳо захираҳои қарзии ташкилотҳои байналмилалӣ ташкил мешаванд, иқтидорӣ иқтисодӣ ва афзалияти технологияи давлатҳои мутараққӣ бошад, ба онҳо имкон медиҳад, ки дастури худро ба дигар давлатҳо таҳмил намоянд [4, с. 81].

Азҳамаи нуқтаҳои назар давлатҳои мутараққие, ки иқтисодиёти самаранокиаш баланд ва рақобатпазир доранд, ба озодии робитаҳои хочгии ҷаҳонӣ манфиатдор мебошанд. Онҳо сиёсати савдои озод ва маҳдудкунии даҳлатихукуматҳои миллиро ба фаъолияти иқтисоди хориҷӣ пеш мебаранд. Ба манфиатҳои онҳо ҳамчунин ҳадди аксар кушода будани бозорҳои давлатҳои дигар, алалхусус давлатҳои рӯ ба тараққӣ ва кишварҳои дорои иқтисодиёти давраи гузариш қарордошта мутобиқат мекунад. Чӣ қадаре ки дараҷаи кушода будани иқтисодиёти давлатҳо баланд бошад, ҳамон қадар дастрасии давлатҳои мутараққӣ ба захираҳои зиёд мешавад, ширкатҳои онҳо бошанд, бе мамониат ба бозорҳои кишварҳои дигар ворид мегарданд.

Рақобатпазирии иқтисодиёти кишварҳои рӯ ба тараққӣ ва давлатҳо, ки дар марҳилаи гузариш ба сохти иқтисоди бозорӣ ва дигаргунсозӣ бо тарзи усулҳои бозоргонӣ қарор доранд, камтар буда, баҳимояи давлат, аз ҷумла бо ёрии муқарраркунии бочҳои гумрукии баландтар ба молҳои воридотӣ эҳтиёҷ дорад.

Бинобар ин, кишварҳои мутараққӣ саъю кӯшиш доранд, ки ба манфиати худ бочҳои гумрукии содиротӣ ва воридотии молҳои мамлакатҳои рӯ ба тараққиро паст намоянд, ҳатто, ҷонибдори минбаъд бекоркунии онҳо астанд. Вале зимнан, бекоркунии бочҳои содиротии гумрукӣ ба ашёи хом ва ҳомилони энергетикӣ аксар вақт ба манфиатҳои миллии кишварҳои рӯ ба тараққӣ ва давлатҳо бо иқтисодиёти давраи гузариш муқолифат мекунад, зеро онҳо таҳвилгарони асосии ин молҳо ба бозори ҷаҳонӣ мебошанд. Бекоркунии бочҳои гумрукӣ аз тарафи ҳукуматҳои миллии мутобиқи талаботи давлатҳои мутараққӣ метавонад ба паст шудани нархҳои ҷаҳонӣ ба ашёи хом ва ҳомилони энергетикӣ мусоидат намояд. Вале ин кор ба манфиати бевоситаи давлатҳои мутараққӣ буда, ба болоравии нархи ашёи хом ва ҳомилони энергетикӣ дар бозори миллии ва, ниҳоят, ба суст гардидани дараҷаи рақобатпазирии истеҳсолоти миллии кишварҳои рӯ ба тараққӣ ва давлатҳо, ки дар марҳилаи гузариш ба сохти иқтисоди бозорӣ қарор доранд, оварда мерасонад [1, с. 73].

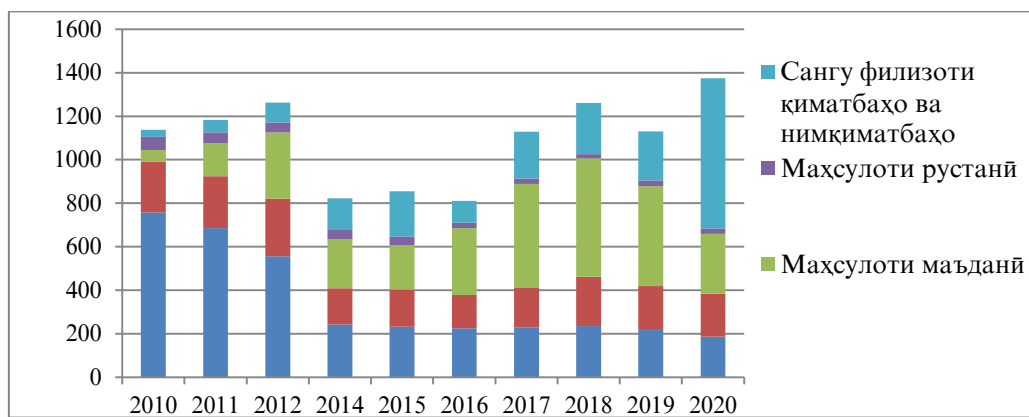
Пас аз ҳамроҳшавии ҶТ ба СУС дар сохтори ҷуғрофӣ савдои хориҷии кишвар тағйироти назаррас мушоҳида намешавад. Чӣ тавре ки дар расми 1 нишон дода шудааст, афзоиши назарраси содирот ба мамлакатҳои хориҷаи дур мушоҳида мешавад: аз 1033,5 млн. доллари ИМА дар соли 2010 то 1120,1 млн. доллари ИМА дар соли 2012. Вале ин нишондиҳанда минбаъд тамоюл ба коҳиш дорад: аз 663,9 млн. доллари ИМА дар соли 2015 то 117,4 млн. доллари ИМА дар соли 2020.

Расми 1. Содироти Ҷумҳурии Тоҷикистон то ва пас аз ҳамроҳшавӣ ба СУС дар давраи 2010-2020 (млн. долл. ИМА)
Сарчашма: [6, с. 511].

Дар мамлакатҳои ИДМ низ афзоиши содироти мол аз 162,1 млн. доллари ИМА дар соли 2010 то 239,3 млн. доллари ИМА дар соли 2012 мушоҳида мешавад. Пас аз ҳамроҳшавии ҚТ ба СУС коҳиши ҳаҷми содирот ба назар мерасад (соли 2013 - 177,4 млн. доллари ИМА). Аммо дар солҳои минбаъда афзоиши мунтазами ин нишондиҳанда мушоҳида мешавад: дар соли 2015 - 226,7 млн. долл., 2018- 530,3 млн. долл. ва афзоиши назаррас дар соли 2019 - 449,9 млн. доллари ИМА. Камшавии ҳаҷми содирот дар соли 2020 дар ҳар ду ҳолат ба сабаби COVID-19 рух додааст.

Соҳтори содироти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо доираи маҳдуди молҳо муаррифӣ карда шудааст (расми 2). Мавқеи муҳимро дар он ишғол мекунанд: филизоти арзон (асосан алюмин), газвори бофта ва маснуоти онҳо (наҳи пахта), маҳсулоти маъданӣ, маҳсулоти рустани (сабзавот ва меваҳо, меваҳои хушк), сангу филизоти қиматбаҳо ва нимқиматбаҳо (тилло, нуқра, сангҳои қиматбаҳо).

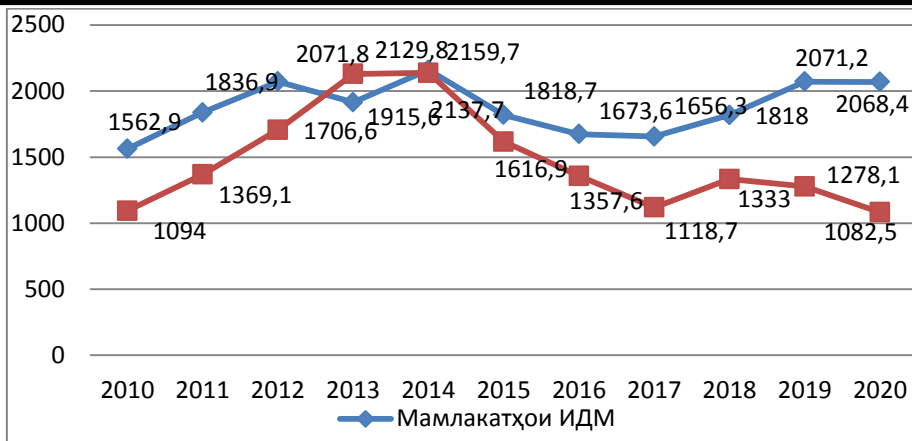
Расми 2. Соҳтори содироти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2020 (млн. долл. ИМА)

Сарчашма: [6, с. 541].

Умуман, зиёда аз 80% содироти солонаи Тоҷикистон аз ашёи хом ва маҳсулоти нимтайёр иборат мебошад. Чунин соҳтор на танҳо истеҳсолкунандаи ашёи хом будани мамлакат инчунин рақобатнопазир будани соҳаҳо ва корхонаҳои онро, ки барои бозорҳои хориҷӣ маҳсулоти ниҳой истеҳсол мекунанд, нишон медиҳад.

Воридоти молу маҳсулот дар пешравии иқтисодиёти миллӣ ва қонеъ гардонидани талаботи аҳоли нақши муҳим мебошад. Аз ин рӯ, соли 2020 Ҷумҳурии Тоҷикистон молу маҳсулоти зеринро аз бозори ҷаҳони харидорӣ (ворид) намуд: маҳсулоти маъданӣ – 551,1 млн. доллари ИМА, маҳсулоти саноати кимиё – 331,0, воситаҳои нақлиёт – 226,7, мошинау дастгоҳҳо – 338,9, маҳсулоти рустанипарварӣ – 114,4 ва металлҳои арзонбаҳо – 338,7 млн. доллари ИМА.

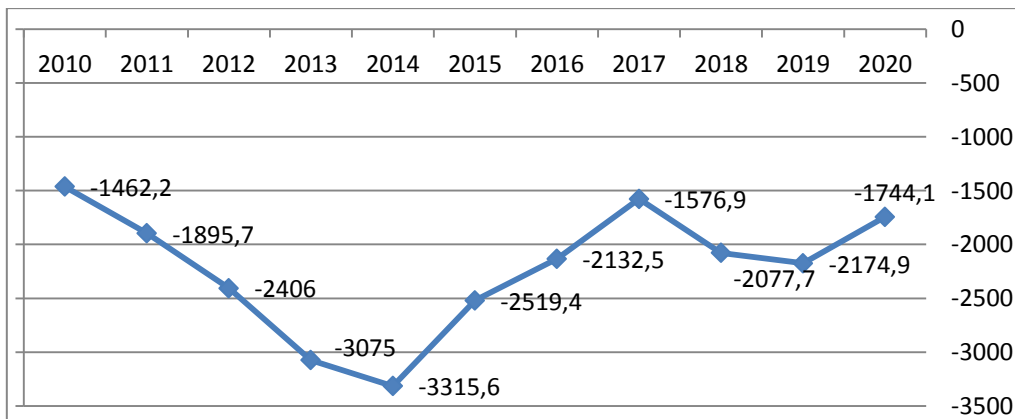
Таҳлили динамикаи воридоти Ҷумҳурии Тоҷикистон то ва пас аз ҳамроҳшавӣ ба СУС мувофиқи мақсад мебошад. Аз расми 3 маълум мешавад, ки дар мамлакатҳои ИДМ афзоиши мунтазам мушоҳида мешавад: аз 1562,9 млн. доллари ИМА дар соли 2010 то 2071,8 млн. доллари ИМА дар соли 2012. Пас аз ҳамроҳшавии ҚТ ба СУС ва фаро расидани бӯҳрони иқтисодӣ коҳиши ҳаҷми воридот ба назар мерасад: дар соли 2015 - 1818,7 млн. долл., 2016 - 1637,7 млн. долл., ва дар соли 2020 - 2068,4 млн. доллари ИМА.

Расми 3. Воридоти Ҷумҳурии Тоҷикистон то ва пас аз ҳамоҳангӣ ба СУС дар давраи 2010-2020 (млн. долл. ИМА) Сарчашма: [6, с. 511].

Дар мамлакатҳои хориҷаи дур бошад чунин вазъият мушоҳида мешавад: аз 1094 млн. доллари ИМА дар соли 2010 то 1706,6 млн доллари ИМА дар соли 2012. Пас аз дохилшавии ҶТ ба СУС афзоиши ҳаҷми воридот ба назар мерасад: 2129,8 млн. доллари ИМА дар соли 2013 то 2159,7 млн. доллари ИМА дар соли 2014. Аммо дар солҳои минбаъда пастишавии мунтазами ин нишондиҳанда мушоҳида мешавад: соли 2015 - 1616,9 млн. долл., 2016 - 1357,6 млн. долл. ва соли 2020 - 1082,5 млн. доллари ИМА.

Дар расми 4, динамикаи тавозуни савдои (содироти софи) Тоҷикистон пеш ва баъд аз ҳамоҳангӣ шудан ба СУС барои солҳои 2010-2020 оварда шудааст.

Расми 4. Тавозуни савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи 2010-2020 (млн. долл. ИМА) Сарчашма: [6, с. 510].

Расми 4 нишон медиҳад, ки тавозуни савдо дар тамоми давраи таҳлил манфӣ шуда истодааст: аз 1462,2 млн. доллари ИМА (2010) то 3315,6 млн. доллари ИМА (2014). Дар соли 2020 бақияи манфӣ паст шуда, ба сатҳи 1744,1 млн. доллари ИМА расид.

Бояд таъкир дод, ки аз ҷониби Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Барномаи мутобиқгардонии иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон” бинобар узвият дар СУС таҳия шуда, бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон 31 октябри соли 2014, таҳти № 691 тасдиқ гардидааст. Барнома 9 боб ва беш аз 70 ҷорабиниро дарбар гирифта, дар асоси уҳдадорихои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи СУС таҳия гардидааст [5].

Дар марҳилаи муносири рушди хоҷагии ҷаҳонӣ раванди мувоҷиҳгардонӣ, яъне мувоҷиҳгардонии сатҳҳои рушди иқтисодии давлатҳои дунё сурат мегирад, ки дар натиҷаи он фарқи

мусбат ва манфии дохилшавии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба Созмони умумиҷаҳонии савдо бояд ба таври дақиқ омӯхта, тавозуни мусбат манфиатҳоро барои давлат ва дигар иштироқдорони фаъолияти иқтисодии хориҷӣ таъмин намуд. Ба ибораи дигар, манфиати аз дохилшавӣ бадастоянда бар зарари он афзалият дорад.

Таваҷҷӯҳи асосӣ, ба андешаи мо, бояд ба ташкили шароит барои ширкатҳои минтақавии молистеҳсолкунанда зоҳир карда шуда, талаботи амалии онҳоро ба эътибор гирифтани лозим аст.

Якум, бо назардошти рушди нокофтии объектҳои инфрасохтор ва вазъи гуногуни онҳо дар раёсатҳои минтақавии гумрукӣ, дар давлати мо муносибати махсусро бояд ҷорӣ намуд, ки моҳияти он дар пешниҳоди муддати бештари вақт барои дигаргунсозии тамоми инфрасохтори гумрукии минтақаҳо мутобиқи талаботи СУС зоҳир мешавад.

Ба андешаи мо, барои субъектҳои хоҷагӣ, ки ба фаъолияти иқтисодии хориҷӣ машғуланд, бояд низоме муқаррар карда шавад, ки ба дараҷаи инкишофи иқтисодиёти давраи гузариш мутобиқат намояд. Ҳамзамон, тарзи амал ва фикрронии соҳибкорони миллӣ ва мавқеи онҳо дар иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон назар ба дигар кишварҳо хеле фарқ мекунад. Аз ин рӯ, дар давраи аввали фаъолият мувофиқи талаботи СУС бояд тадбирҳои хомояии бозор аз рақобати хориҷӣ ва дастгирии молистеҳсолкунандагони минтақавӣ - содиқкунандагони молҳо, инчунин дастгирии воридкунандагони молҳо, ки чунин амалия дар давлатҳои узви СУС мавҷуд аст, таҳия ва татбиқ карда шаванд.

Дуюм, мутобиқи вазъияти мавҷуда дар бозорҳои минтақавии кишвар бояд ба раёсатҳои минтақавии гумрукӣ ҳуқуқи муайян намудани меъёрҳои муваққатӣ ва мавсимии бочҳои гумрукӣ ба молҳои алоҳида ва механизми татбиқи он дар мувофиқа бо СУС дода шавад. Инчунин, қабули қарорҳои мутобиқро нисбат баъзе масъалаҳои истифодаи усулҳои маъмурӣ, ё иқтисодии танзими фаъолияти иқтисодии субъектҳои хоҷагии маҳаллӣ, ки ба иқтисодиёти кишвар манфиатбахш мебошанд, амалӣ намоянд. Умуман, манфиати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои мустақилона муайян кардани сатҳи бочҳои воридотӣ, инчунин маҳдудкунии феҳристҳои молҳо дар асоси ба эътибор гирифтани вазъияти мавҷуда дар бозори дохилии кишвар боҳамоҳангӣ бо СУС дида мешавад.

Сеюм, тадбирҳои таъъинӣ нисбат ба содироти молҳои истеҳсоли минтақавӣ, ё воридоти молҳои стратегӣ (аз ҷумла трубинаҳо барои НБО «Роғун»), ки аз тарафи давлатҳои ИДМ ва хориҷаи дур ҷорӣ карда мешаванд, бояд аз ҷониби шӯъбаҳои дахлдори СУС бекор карда шаванд.

Чорум, дар марҳилаи аввали узви расмии СУС гардидани Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд, баҳри тавсеаи фаъолияти содиқкунандагони молҳои ватанӣ ба манфиатҳои минтақа ва Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбирҳои муҳим андешида шаванд.

Ғайр аз ин, боз масъалаҳои дигар низ вучуд доранд (омӯзиши қоида ва талаботи Созмони умумиҷаҳонии савдо ба тайёр ва содиқкунии молҳо, суръати барасмиятдарорӣ, нигоҳдорӣ ва ғайра), ки онҳо бояд дар марҳилаи нахустии дохилшавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба СУС ҳаллу фасл карда шавад. Асоси назариявӣ амалии ҳалли масъалаҳои дар боло зикршуда бо таълими иқтисодиёти минтақавии кушода зич алоқаманд аст. Ба ақидаи мо, аз консепсияи комилан нодурусти кушода будани иқтисодиёти минтақавӣ даст бояд кашид. Маҳз ҳамин таълимот ба иқтисодиёти минтақаҳои кишвар зарар расонид. Ба назар чунин мерасад, ки Ҳукумати мамлакат дар ҷорӣ кардани озодии мутлақи фаъолияти иқтисодии хориҷии субъектҳои хоҷагидорӣ ба таъҷил роҳ додааст. Бинобар ин, ҷорӣ кардани қоидаҳои саҳти квотадиҳӣ ва иҷозатномадиҳӣ бо назардошти хусусияти иқтисодиёти минтақаҳо ба мақсад мувофиқ намяояд.

Тадбирҳои марбут ба ҳомояии истеҳсолоти ватанӣ бояд ба таври ҷандид ва бо таҳассуси баланд бо истифодаи таҷрибаи давлатҳои хориҷаи наздику дур андешида шаванд. Ҳатто таъминҳои хомояии молистеҳсолкунандагони минтақавӣ аз рақобати беадолатонаи ширкатҳои хориҷӣ эҳтимол дорад. Чунин тадбир дар доираи қоидаҳои СУС мутобиқгардонии истеҳсолоти

минтақавӣ, алалхусус соҳаҳои навро ба талаботи бозори Ҷаҳонӣ осон мегардонад.

Бешубҳа, шартӣ ягонаи татбиқи минтақавии механизми гумрукӣ бояд нигоҳ доштани муҳити рақобати бозор, инчунин маҳдудкунии муваққатии рақобати хоричӣ бо ёрии усулҳои маъмурии квотадиҳӣ ё иҷозатномадиҳӣ бошад.

Мо чунин меҳисобем, ки пеш азҳама, бояд имкониятиҳимояи истеҳсолоти миллий ва бозор, ки дар оинномаи СУС манзур шудааст, оқилона истифода бурда шавад. Дар шароити минтақа бочҳои зиддидемпингӣ ва ҷуброниро ба молҳои воридотӣ, ки бо нархҳои пасттар аз нархҳои дохилӣ ба молҳои шабеҳ дар давлатҳои содиркунанда харида мешаванд, истифода бурдан лозим аст. Субъектҳои хоҷагии ғайриқисодии хоричӣ бояд аз тарафи давлат дастгирӣ ёбанд, барои пушонидани зарари фарқи нархҳо маблағ дода шавад. Дар мавриди дарҳаҷми зиёд ва дар асоси шартҳои таҳдидкунанда ба манфиатҳои молистеҳсолкунандагон ватанӣ ворид шудани мол татбиқи бочҳои махсус аз рӯи қоидаҳои СУС бочҳои махсусро истифода бурдан мумкин аст [2, с. 78].

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қорӣ қардани бочҳои баланди воридотӣ ва квотаҳо ба воридоти машруботи спиртдор, ки ба саломатии аҳоли зараровар мебошад, метавонад бо хусусиятҳои миллий, хувият ва дини мардуми кишвар асос қарда шавад. Зимнан бо квотадиҳии воридот ва баланд қардани бочҳои воридотӣ низоми саҳти иҷозатномадиҳӣ, квотадиҳӣ ва дигар тадбирҳои маъмурий оид ба маҳдудкунии истеҳсол ва ба аҳоли фурӯштани машруботи спиртдор дар миқёси кишвар бояд пешбинӣ қарда шавад.

Дар марҳилаи ибтидоии гузаронидани ислоҳот дар соҳаи иқтисодии хоричӣ нисбат ба молҳои истеҳсоли ватанӣ аксаран бочҳои зиддидемпингӣ ва ҷуброниро шарикони тижоратии мо истифода мебаранд. Яке аз сабабҳои он бӯҳрони ғайри қобили пардохт будан мебошад, ки он дар беқурбшавии пулҳои ғайринақдӣ инъикос гардид. Бинобар ин, истеҳсолкунандагон дар ҷустуҷӯи пулҳои «зинда» тайёранд, ки моли худро дар бозори беруна бо нархҳои пасттар нисбат ба нархи маҳсулот ба харидорони ватанӣ ба фурӯш бароранд. Гузашта аз ин, ҳангоми бо пули нақд фурӯштани мол ба харидорони хоричӣ ҷуброни зарари эҳтимолӣ аз пардохти ботаъхири мол ва таваққали марбут ба бӯҳрони ғайри қобили пардохт будани харидор ба нархи мол дохил қарда намешавад. Бояд қайд намоем, ки дар ин марҳила дар Тоҷикистон ва дар дигар кишварҳои ИДМ истифодаи васеи амалиёти бартерӣ мушоҳида мешавад, ки дар ҷараёни он баҳодихии молҳо аксар вақт шартӣ ва нархшикаста буда, он яке аз воситаи кам қардани андозбандӣ мебошад. Нархҳои, ки ҳангоми амалиётҳои мубодилавӣ муқаррар қарда мешаванд, ҳамчунин метавонанд аз тарафи шарикони савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон барои татбиқи бочҳои зиддидемпингӣ ҳангоми содироти молҳои ватанӣ истифода қарда шаванд.

Имконияти истифодаи бочҳои зиддидемпингӣ ва ҷубронӣ нисбат ба молҳои аз давлатҳои хоричаи дур воридшаванда дар сурати дохил шудани ҶТ ба СУС пайдо хоҳад шуд. Бо вучуди ин, шароити воқеӣ барои татбиқи онҳо дар кишвари мо то ҳоло фароҳам оварда нашудааст. Ҳамин тариқ, тартиботи ҳуқуқии татбиқи чунин бочҳо то ҳол таҳия нашудааст ва санадҳои мутобиқи конунгузорӣ ва меъёрӣ вучуд надоранд.

Инак, дохил шудани ҶТ ба СУС зарурати объективӣ дорад. Субъектҳои хоҷагии, ки ба ғайриқисодии иқтисодии хоричӣ машғуланд, бояд дақиқан ба талаботи қоидаҳои СУС омода қарда, тамоми паҳлӯҳои ҳалли босамари масъала ба эътибор гирфта шаванд. Зимни ҳаллу фасли ин масъалаи барои кишвар тақдирсоз ба шитобкориву бадоҳати бемаврид роҳ надода, босубот қор қардан лозим аст. Бояд дар назар дошт, ки дохил шудани ҶТ ба СУС дар ҳолате самарабахш мегардад, ки агар низоми савдои муносибатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бо кишварҳои ИДМ, ки дар лаҳзаи гуфтушунидҳо ва ба расмият даровардани шартномаҳои дуҷониба амал мекунад ва манфиатҳои умумии давлатҳои узви СУС-ро инъикос менамояд, нигоҳ ва тақомул дода шавад.

Пайнавиит:

1. Байматов А.А. Становление и развитие внешнеэкономических связей Республики Таджикистан в условиях глобализации // Вестник Таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. Серия гуманитарных наук. - Худжанд, 2014. - №1 (57). – С.56-59.
2. Исмоилов М.М., Абдуллоев М.М. Экономические выгоды Республики Таджикистан от вступления во Всемирную торговую организацию (ВТО) // Вестник Таджикского национального университета. – Душанбе, 2011. - №9(73). – С.76-79.
3. Мамадамонов У.М. Становление международно-правовых основ сотрудничества Республики Таджикистан и Всемирной торговой организации // Вестник Таджикского национального университета. Серия гуманитарных наук. – Душанбе: Сино, 2015. - №2/1(158). – С.86–88.
4. Сангинов Д.Ш. К вопросу о роли ВТО в развитии предпринимательства в Республике Таджикистан // Правовая жизнь. - 2013. - №1(01). – С.73–82.
5. Постановление Правительства Республики Таджикистан от 31 октября 2014 года, №691 «О Программе адаптации экономики Республики Таджикистан в связи с членством во Всемирной торговой организации (ВТО)». – Душанбе, 9 с.
6. Таджикистан: 30 лет государственной независимости. – Душанбе: Агентство по статистике при Президенте Республики Таджикистан, 2011. – 702 с.

Reference Literature:

1. **Baimatov A.A.** Formation and Development of Foreign Economic Relations of the Republic of Tajikistan in the Context of Globalization // Bulletin of the Tajik State University of Law, Business and Politics. Series of Social Sciences. - Khujand 2014, №1 (57). –pp. 56–59.
2. **Ismoilov M.M. Abdulloev M.M.** Economic Benefits of the Republic of Tajikistan from Joining to the World Trade Organization (WTO) // Bulletin of the Tajik National University. – 2011, № 9(73). – pp. 76–79.
3. **Mamadamonov U.M.** Formation of International Legal Basis for Cooperation between the Republic of Tajikistan and the World Trade Organization // Bulletin of the Tajik National University. Humanities Series. - Dushanbe: "Sino", 2015. №3/1 (158), – pp. 86–88.
4. **Sanghinov D.Sh.** On the Issue of the Role of WTO in the Development of Entrepreneurship in the Republic of Tajikistan // Legal Life. 2013, No. 1 (01). – pp.73–82.
5. The Decree of the Government of the Republic of Tajikistan dated from October 31, 2014, No 691 “**On the Program for Adaptation of the Economy of the Republic of Tajikistan in Connection with the Membership in the World Trade Organization (WTO)**”. – Dushanbe , October 31, 2014, No. 691. – 9 pp.
6. **Tajikistan: 30 Years of State Independence.** Agency on Statistics under the Auspices of Tajikistan Republic President. – Dushanbe. 2011. – 702 pp.